

УДК 343.23

*І. М. Євхутич**викладач кафедри цивільного права та процесу
(Львівський державний університет внутрішніх справ)*

МОРАЛЬ І ПРАВО ЯК СКЛАДОВІ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ЛЮДСТВА¹

У сучасній вітчизняній літературі наголошується, що мораль (з латинської «морус» – звичаї) і моральність – одне і те ж. Етика (з грецької «етос» – звичаї) – філософська дисципліна, яка вивчає мораль (моральність), на відміну від права, міститься не (тільки) в офіційних джерелах, а в громадській думці, і дотримання моральних норм забезпечується не державним примусом, а совістю і суспільним впливом. Спостерігалось також, що право обов'язкове для всього суспільства, а в моралі те, що для одного є нормою поведінки, для іншого виявляється лише можливою, але не обов'язковою оцінкою (поглядом). До того ж у галузі моралі як норми, так і погляди для різних частин суспільства можуть бути різними, навіть протилежними.

«Справедливість» вважається основною і загальною для моралі і права категорією. Але якщо видів справедливості і рівності багато, то що взагалі залишається від ідеї рівності та справедливості як нормативного принципу? Сумніви викликає саме нормативність поняття «справедливість». Згідно з твердженням Л. В. Головки, категорія «справедливість» (equité) сучасною французькою філософією трактується

© Євхутич І. М., 2013

© Національний університет «Острозька академія», 2013

▪ Мораль і право як складові духовної культури людства / І. М. Євхутич // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2013. – № 2(8) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13yimdkl.pdf>.

крізь призму внутрішніх відчуттів людини, які проявляються в оцінці окремого конкретного випадку [1, с. 90].

Основними категоріями власне моралі називають «добро» і «зло». Тим часом самі по собі ці категорії через абстрактність безмежні і застосовні до явищ природи і суспільного життя, які не підлягають моральній оцінці: землетрус, хороший врожай, потоп, хвороба, здоров'я, прекрасна погода, політичний переворот, демографічний вибух тощо. Існуюче припущення, що до сфери моралі відноситься все, що заслуговує на схвалення або осуд, позбавляє мораль будь-якої визначеності.

Мораль – один із духовних засобів об'єднання і солідарності суспільства або його частини. Тому «співчуття» відноситься до основних принципів і норм моралі. Так звана загальнолюдська мораль закликає людей до єдності на основі визнання цінності та гідності особистості («людина є мірою всіх речей»). Норми групової, класової, станової моралі які співіснують з нею в свідомості суспільства, закликають до того ж: до єднання соціальної групи, що нерідко протистоїть іншим групам і тому вносить суперечності до системи моралі даного суспільства. Проте при всіх суперечностях суспільної моральної системи вони (суперечності), окрім кризових і революційних періодів суспільства, не призводять до руйнування, розриву суспільства на класи, що воюють між собою, стани, соціальні групи. Мораль, як і право, сприяє створенню «замиреного середовища».

Право і мораль слугують одній меті – створенню і підтримці «замиреного середовища», забезпеченню соціального порядку. Але ця мета досягається ними по-різному.

На відміну від права мораль оцінює не тільки дії, поведінку людей, але і саму особистість. Зрозуміло, особистість виявляється в діях, але існують

такі поняття, як «моральне обличчя», «репутація», зумовлені постійною, стійкою лінією поведінки людини, що породжує певні індивідуальні та соціальні очікування.

З великим ступенем ймовірності можна припустити, що мораль складалася одночасно з правом і в конкуренції з ним.

Зокрема, у первісній общині, де особистість ще не відокремилася від колективу, не було потреби ні в праві, ні в моралі.

Право зорієнтоване на суспільні стосунки, які можна формально визначити для охорони і відтворення (або попередження). Загальною метою права і його реалізації є правопорядок. Загальна мета моралі – виховання добродійної і добродійної (такої, яка робить добро) особистості. Всі моральні норми, аж до правил пристойності, впливають з цього ідеалу. Правові норми виражають державну волю, спрямовану в кінцевому результаті на підтримку громадського порядку. Моральні норми виражають уявлення, що склалися в тому ж суспільстві, про позитивні якості особистості в її стосунках з іншими людьми. Діяння, що суперечать праву, називаються правопорушеннями; люди, які порушують моральні норми, називаються нечесними людьми [2, с. 3-4].

З огляду на викладене вище, можемо стверджувати, що особливе місце при формуванні духовного світу особистості, її свідомості та культури, активної життєвої позиції належить праву і моралі. Саме вони виконують роль найважливішого соціального регулювального чинника, який виступає складовою загальної системи громадянських стосунків і цілеспрямовано впливає на її розвиток і вдосконалення [3, с. 49].

Норми моралі – це правила поведінки людей, які встановлюються в суспільстві відповідно до моральних уявлень людей про добро і зло, справедливість і несправедливість, честь, гідність і охороняються силою

суспільної думки або внутрішнім переконанням [4, с. 197]. Право і мораль мають загальні риси і властивості. Головні їх загальні риси проявляються в тому, що вони входять в зміст культури суспільства, є ціннісними формами свідомості, мають нормативний зміст і слугують чинниками, які регулюють поведінку людей. І право, і мораль впливають на соціальні, економічні, політичні умови життя суспільства, слугують загальній меті – узгодженню інтересів особи і суспільства, забезпеченню та підвищенню гідності людини, підтримці громадського порядку.

Єдність правових норм і норм моралі, як і єдність усіх соціальних норм цивілізованого суспільства, ґрунтується на спільності соціально-економічних інтересів, культури суспільства, прихильності людей до ідеалів свободи і справедливості.

Що ж загального між правом і мораллю? Право і мораль:

- є надбудовними явищами над економічним базисом і суспільством;
- мають загальну економічну, соціально-політичну та ідеологічну основу;
- їм притаманна загальна мета: утвердження загальнолюдських цінностей у суспільстві;
- складаються із загальних правил, що виражають певну волю, тобто спрямовані на встановлення та підтримку на необхідному рівні дисципліни і порядку в суспільстві;
- мають нормативний характер: і в праві, і в моралі присутні санкції, що забезпечують негативні наслідки для порушників норми;
- являють собою засоби активного впливу на поведінку людей.

Таким чином, і право, і мораль мають здатність проникати в різні сфери суспільного життя. Ні право, ні мораль не обмежуються предметно відокремленою сферою соціальних відносин. Вони пов'язані з поведінкою

людей в широких сферах їх соціальної взаємодії, тобто не можна розмежовувати право і мораль за предметними сферами їх дії, вони діють у єдиному «полі» соціальних зв'язків. Звідси спільність, тісна взаємодія норм права і моралі [5, с. 71].

Список використаних джерел

1. Головка Л. Реформа уголовного процесса во Франции / Л. Головка // Государство и право. – 2001. – № 8. – С. 89-98.
2. Темченко В.І. Особливості реалізації етичних ідей у праві / В. І. Темченко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2005. – № 4. – С. 3-7.
3. Правовое воспитание и социальная активность населения / редкол. Б. М. Бабий (отв. ред.), Н. И. Козюбра, В. В. Оксамытный. – К. : Наукова думка, 1979. – 327 с.
4. Хропанюк В. Н. Теория государства и права / В. Н. Хропанюк. – М. : Интерстиль, 2000. – 197 с.
5. Лукашева Е. А. Право. Мораль. Личность / Е. А. Лукашева. – М. : Наука, 1986. – 264 с.

Євхутич І. М.

Мораль і право як складові духовної культури людства

У статті піднято питання спільних витоків права та моралі. Виокремлено загальні риси права та моралі як соціальних норм цивілізованого суспільства.

Ключові слова: право, мораль, справедливість, культура суспільства.

Евхутич И. Н.

Мораль и право как составляющие духовной культуры человечества

В статье поднят вопрос общих истоков права и морали. Выделены общие черты права и морали как социальных норм цивилизованного общества.

Ключевые слова: право, мораль, справедливость, культура общества.

Yevhutysh I. M.

Morality and law as components of spiritual culture of mankind

The article raised the question of the origins of common law and morality. Author determines the general features of law and morality as social norms of civilized society.

Key words: law, morality, justice, culture, society.